

FELSEFİ BİR SORUN OLARAK HAK, HAKLILIK VE İNSAN HAKLARI

*Hasan ÖZDEMİR**

ÖZET

Bu çalışmada, felsefi bir sorun olarak “*hak, haklılık ve insan hakları*” kavramlarının fenomenler dünyasındaki farklı algılanması, felsefi açıdan incelenecektir. Bu kavramlar insandan insana, toplumdaki topluma, bir biçimden başka bir biçime, hızlı veya yavaş bir şekilde gerçekleşmekle, olumlu veya olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu bağlamda; “*hak, haklılık ve insan hakları*” kavramlarının özellikle beşeri ilişkileri ilgilendirmesi bakımından felsefi gerçekliği ve önemi vardır.

Anahtar kelimeler: Hak, haklılık, insan hakları, nedensellik, toplumsal sözleşme

ABSTRACT

Rights, Rightness and Human Rights as a Philosophical Problem

In this study various perception of concepts of right, justice and human rights in the world of phenomenon will be examined as a philosophical problem. These concepts, differing from person to person and from community to community cause positive or negative results. In this context the concepts of right, justice and human rights, especially in connection with human relations, have a philosophical reality and importance.

Keywords: Right, justice, human rights, causality, social contract.

GİRİŞ

Felsefi bir sorun olarak *hak, haklılık ve insan hakları* kavramları; düşünülür dünyadaki her şeyin, insan düşüncesi tarafından anlaşılmaya açık olduğunu ifade eder. Gerçekliği olan her şey, anlaşılabilir. Var olan, insan düşüncesiyle kavranabilir. Bir fenomenin öz bilgisine ulaşabilmek için önce bütün verilmiş (kazanılmış) bilgileri bir ayraç (parantez içine

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslam Felsefesi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi. E-posta: hasanozdemir@comu.edu.tr

alma) içine alıp ortadan kaldırmak gerekir. Bu bakımdan felsefenin sorgulayıcı yöntemi kullanarak **hak, haklılık ve insan hakları**yla ilgili her türlü veriyi (tüm görüşleri, kanıları, ön kabuller) bir tarafa bırakarak bu kavramları özgürce düşünme, sorgulama, irdeleme ve eleştirme yaparak yeni doğrular elde ederek aklın ve bilimin yeni verilerine dayandırmak gerekir. İşte bu yöntem, felsefenin varlık nedenidir.

Felsefe bir bilimdir. Felsefede en önemli nokta, insan varlıklarına, doğrudan ve aracısız gözlenebilir, nitelik, ilişki, durum, olay ya da olgunun zihne verilmiş olan varlığın özünü algılamaktır. Her kavram, bir özü sunduğu yada ifade ettiği için ve biz de görünür dünyayı kavramlarımızın altına yerleştirdiğimiz için anlayabilmekteyiz. En yüksek gerçeklik, değişmez ve ebedi olan, kesin bilgi de diyebileceğimiz mutlak olan hak; bilinçte olmak durumundadır. Hak, bilinçte doğru olmakla kalmayıp, diğerlerine temel olacak şekilde, zorunlu olması gerekmektedir. Bundan dolayı, bilincin dışında çıkmamak, bilinçte olmak gerekir.¹

İnsanı, toplumu tanımak ve bilmek amacıyla yola çıkan felsefenin ana konularından biri “**insan**”dır. İnsanı ve onun gelişim sürecini araştıran antropoloji, geçmiş insan topluluklarını yer ve zaman göstererek inceleyen bilim tarih; toplumu, toplumun yapısını, toplumsal kurumları, toplumsal değişimleri ve insan ilişkilerini inceleyen sosyoloji; dünyayı fiziksel, toplumsal, siyasal ve ekonomik görünümüyle ele alan coğrafya; her şeyin var oluş nedenini bilmek isteyen felsefe, insan bilimleri arasında en önemli yerini alır. Bu bilimler, insan ve toplumda olup bitenleri algılamamıza, değerlendirmemize ve çözüm önerilerinde bulunmamıza yardım ederler. Bu bağlamda felsefe, soyut insanı değil, öteki insanlarla ve kendisini çevreleyen dış çevre ile ilişkisi bulunan somut insanın görünürler dünyasındaki zihinsel, duygusal ve sezgisel tüm yansımaları ele alabilir. Burada, felsefenin belli alanlarda değil, birçok alanla bağlantısı olduğudur. Bireyler ve toplumlar var oldukça felsefi sorular sorulacak ve yanıtları aranacaktır.

Felsefe, insan felsefesini de içermektedir. Önce insanı ayrı bir birey olarak ele alır, sonrada toplumun bir üyesi olarak göz önünde bulundurulur. İnsan felsefesi beden, ruh, ve insan ilişkileri üzerinde çalışmaktadır. Konuları arasında insan ırkının acıları, sevinçleri, ayrıcalıkları ve yetkinlikleri, yapıp etmeleri vardır. Her insan, yaşadığı çağın içine konulmakla, yaşadığı çağın açısından incelenmekle bir birey olarak anlaşılabilir. Her insanı yaşadığı çağın insanı olarak kavramak demek, aynı zamanda onu, bağlı olduğu ulusu, devleti bakımından da kavramak demektir. İnsan tarih içinde oluşur, tarih içinde gelişir. İnsan tarihin bir ürünüdür. Tek başına yaşayan

¹ Cevizli, Ahmet, “Paradigma Felsefe Sözlüğü” İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, SF..341-344

hiçbir insan yoktur. İnsan bir toplumun bir çağı insanıdır. O, geçmişini bilir, geleceğini tasarlar, başkalarının deneyimlerinden yararlanır.²

Kişinin kendini tanıyabilmesi için tüm araç ve yöntemleri kullanması gerekmektedir. Onun doğası gereği istediğini yapabilmek hakkı bulunmaktadır. Ulaşabileceği oluşumlara sahip olma, kullanma ve hoşlanma hakkına sahiptir. Doğa insanı doğasına her şeyi sunmuştur. Her şeye sahip olmak haklıdır. Ancak, her şeyin böyle bir gücü elde etmeye çalıştığı bir doğa ortamında, insanların birbirinin hakkı üzerinde istilalar yaşanmaktadır. Diğerleri ise buna karşı koyma hakkına sahip olmaktadır. Böylece herkesin her şeye karşı olduğu bir savaş durumu yaşanmaktadır. Ortak bir erkin olmadığı bir yerde yasadan da bahsedilemez. Aristo, insanın toplumsal bir hayvan olduğunu söylemiştir. Topluluk dürtüsü, insanları oluşturmaya yönlendirmektedir.³ Toplumun içinde yaşamak insanın temel özelliği, toplum içinde, toplumla birlikte yaşayan toplumsal bir varlık oluşu da bir zorunluluktur.

Varlık dünyası içinde en etkin varlık insandır. İnsan aktif bir varlık olmak bakımından çeşitli ilişkiler, olaylar ve kaygılar içinde bulunmaktadır. O varlığını devam ettirebilmesi için çaba göstermesi gerekmektedir. Toplum içinde yaşamak insanın en önemli özelliklerindedir. Bu tutumu toplum içinde yaşamamanın amacı insanların insana özgü ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmek içindir. İnsani bir sorun olarak **“toplum olma”** süreci yaşanabilir, hak-hukuk ve insan hakları kavramlarındaki bazı belirsizliklerde artmaktadır. Bu tür insana özgü sorunların ne olduğu veya ne olmadığı açık seçik bir biçimde tartışılması insanlığın gelişmesi için oldukça önemli bir etken gibi görülmektedir.

Bir arada **“toplum yaşama”** isteğinin nedeni, her türlü otoritenin denetlenmesinden, yönlendirmesinden önde gelen bir amaçtır. Çünkü her türlü oluşumdan önce gelen **“insan hakları”** insanın sadece insan olduğu için sahip olduğu haklar, bu neden ve amaçla bağlantılıdır.

Toplumu meydana getirip bir arada yaşama hakkını gerçekleştirme, iş birliği, insan ruhunu mutlu eden **“haklılık kavramı”** çoğu yerde **“kendi”** hakkını destekleyip yüceltmeye, başkasının hakkını dışlamaya çalışması, hakların çatışmasından söz edilmesi, **“olması gereken”** sonuç olmaktadır.

² Akarsu, Bedia, “Çağdaş Felsefe” İstanbul, İnkılap kitapevi, 1998, Sf. (82-83)

³ Thlty, Frank, “Çağdaş felsefe” Çev. İbrahim Şener, İstanbul, İzdüşüm Yayınları, 2002, Sf. (57)

İnsan hakları, insanların insan oldukları için sahip oldukları haklardır. Bu insanların sahip olduğu haklar olması nedeniyle, gruba, topluma özgü haklarda temel insan hakları olarak görülmek istenmektedir. Bu bilinen durum “**toplum olma**” ile “**insan olma**” arasındaki ilişki, insan hakları bağlamında felsefi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsan hakları kavramı; terim olarak, insan olmak bakımından insanın sahip olduğu haklar demektir. İnsan haklarının temel kaynağı; **insanlık, insanın doğası, insan olma ve insan ihtiyaçlarıdır**. İnsan haklarına onurlu bir hayat için ihtiyaç duyulur ki; Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde belirtildiği gibi, insan hakkı“**insanın özündeki onur**”dan kaynaklanır. İnsan haklarına, onurlu, mutlu, anlamlı bir hayat için ihtiyaç duyulur.

Hak, haklılık ve insan hakları felsefi bir sorun olarak tartışılmasının nedeni; doğuştan edinilmiş kazanımlarla, sonradan edinilmiş kazanımların çok çeşitli ve farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde insan hakları konusunda meydana gelen tartışmalar da insan haklarının geçmişi ve geleceği sürekli gündemde tutulmasının arka planında “**belirsizlik durumu yaratma stratejisi, emredici hümanizm, insani emperyalizm ve piyasa monoteizm**” olduğunu görmek kolaydır.

İnsan hakları, insan olmak bakımından insanın sahip olduğu haklardır. Toplumun veya grubun hakları insan hakkı değildir. Bu durum insanı diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliğidir. Bu sosyal gerçeklik alanı içinde insan davranımlarının hangi biçiminin doğru ya da yanlış olduğuna ilişkin değerlendirmelerde bulunmadan yapamaz. İnsanı anlamadan toplumu, toplumu anlamadan da insanın anlaşılamayacağından hareket ederek; hak, haklılık ve insan haklarını anlamaya çalışalım.

Sosyal gerçekliğin olmazsa olmazı diyebileceğimiz “**sosyal değişim**” bir toplumun yapısının zaman içinde farklılaşmasıdır. Bu sosyal farklılaşma bir bireyin, bir grubun bir toplumun bir biçimden diğer bir biçime geçiş hareketini anlatan süreçtir. Bu süreçte “**başkalaşım**” toplumdan topluma hızlı veya yavaş bir şekilde gerçekleşebilir. Fakat başkalaşım geçirmeden varlığını sürdüren bir toplum yoktur. Bu başkalaşım ister istemez maddi ve manevi sorunlara yol açar.

Felsefi bir sorun olarak gördüğüm **hak-haklılık ve insan hakları** bu bağlamda bir **sosyal gerçekliği** olması nedeniyle sürekli evrensel ve kapsamlı bir oluşum göstermektedir. Birey ve toplumun olmadığı bir yerde hak-haklılık ve insan haklarından söz edemeyiz. İnsanların birlikte yaşa-

maları sonucu meydana gelen sosyal öğelerin oluşturduğu bütünlüğe sosyal gerçeklik, toplum üyelerinin ortaklaşa manevi ve maddi etkinlikleri dolayısıyla aralarında oluşan bağlantıların tümüne de sosyal ilişkiler denilmektedir. Bunların düzenleyen etkin güç,“**insanın doğası, insanlık, insan olma ve insan hakkı**”dır. Hak kavramının insan düşüncesinde olumlu veya olumsuz oluşumudur. Hak ve haklar toplumun vazgeçilmez unsuru hayatın ta kendisidir. İslam peygamberi, insan haklarının güvence altına alınması bağlamında “**canlarınız, mallarınız ve kanınız masumdur. Dokunulamaz**” şeklindeki buyruğunun konumuza ışık tutacağını umut ederim.

HAK-HAKLILIK

Hak (Hakk) kelimesi sözlükte özel isim olarak; varlığı gerçek olan, yokluk ve değişme kabul etmeksizin sabit duran, her şey değişir ve yok olurken baki kalan manasında Allah’ın isimlerinden biridir. Hak Arapça isim olarak da adaletin, dinin, törelerin veya insaniyetin gerektirdiği şey veya kişiye tanıdığı durum, fırsat, gerçek ve doğru olan şey, uygun, layık, münasip, geçmiş ve harcanmış emek veya bir kimsenin evvelce geçmiş emeğinden dolayı elde ettiği manevi kazanç, bir kimseye ait olan şey, alacak, pay, gelir,ayrıca batılın zıttı olarak gerçek, doğru, görev, sorumluluk, gibi anlamların yanında korunması gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi ve manevi haklar anlamına gelmektedir.⁴ Felsefe terimi olarak hak; insan varlığına , bir kimseye varolan yasalarla, evrensel beyan-nameler ya da en azından sözlü bir gelenekle tanınan belli şekillerde hareket etme özgürlüğü şeklinde tanımlanmaktadır.⁵

Haklılık kavramı, Türkçe’ mizde isim köklerine takılarak soyut adlar türeten (lık-lik) ekinin hak deyimine eklenmesiyle yapılmıştır. Burada gerçek veya hak olan nedir? diye bir soru yöneltildiğinde, cevaben, gerçeklik tartışmasının en can alıcı noktasının da zaten burası olduğunu söyleriz. Çünkü, **hak(gerçek) olan nedir? sorusu, hemen hak olan somut mu, soyut mu, canlı mı, cansız mı, sadece zihinde bulunan bir şey mi, yoksa hem zihinde hem de haricte gerçek olan bir şey mi?** Sorularını da beraberinde getirir. Bu soruları cevaplandırma girişiminde bulunma, doğrudan hak kavramı tartışması içine girme anlamını taşır. Bunu yaparken hak ve haklılık kavramı dilimizdeki kullanımlarının soyut, somut, tümel ve tikel algılamalarını karşılar nitelikte olması nedeniyle hem zihinde, hem de

⁴ Komisyon (17) “Örnekleriyle Türkçe Sözlük” Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995, Sf.(1103-1113)

⁵ Cevizli, Ahmet,“Paradigma Felsefe Sözlüğü” İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, SF.(394-395)

hariçte hak (gerçek) şeyleri vurgulamak isteriz. Bunun için hak, haklılık kavramını hangi anlamda kullanıldığı noktasına açıklık getirmemiz zorunlu görülmektedir.

Fenomenler dünyasının her şeyi görmek ve göstermek için insanın çevresine bakması sanırım yeterli olacaktır. Bu nedenle hak, haklılık kavramının en önemli **konusu insan olmak bakımından insandır**. Bu hak ve haklar, insan haklarıyla ilgili sorunlar, insana hiç bir şart koşmaksızın insan olması bakımından insana ilişkin şeylerdir. İnsan olmak bakımından insanın hakkını ortaya koymak da felsefenin görevidir.

Hak, (gerçek) fiilen olmuş yada var olan şeylerin tümü, kainat ve realite anlamlarına gelir. Bu durumda bir nesne veya bir nitelik olarak varolan, varlığı inkar edilemeyen, olgu durumunda olan şeyler, gerçek şeylerdir. Felsefede gerçek terimi, felsefe tarihi sürecinde hakikat, somut olarak varolan, nesnel, oluş ve bozuluşla ilgili terimlerle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Metafizik anlamda, bilinçte olgusal gerçek olarak kullanılmasının yanında bazen de somut, nesnel ve görünürde olan varlık için kullanılmıştır.

Hak kavramını açıklayan üç öğretilerden bahsedilebilir. Birincisi; irade kuramına göre hak, hukuki düzenin insana tanıdığı irade gücüdür. İkincisi; çıkar kuramına göre hak, hukuki düzenin koruduğu çıkardan başka bir şey değildir. Üçüncüsü; her iki kuramın noksanlıklarını gidermek için analitik çözümlemedir.

Zorunlu varlığın gerçekliği bakımında hak; her şeyin varlığının ve sürekliliğinin sebebidir. Mahiyeti olan her şeyin hakikati vardır. Hakikati bulunan varlığın bilgisine duyu ve akıl yoluyla ulaşmak hem kolay hem de zordur. Akla göre açık seçik olan bir bilginin somut kavramını arayan onu göremez. Bu alemde varlıkların gerçekliği hakkında soru sormak felsefenin görevidir.

Özü ile varlığı aynı olan varlıklara zorunlu, özü ile varlığı ayrı olanlara ise olanaklı (mümkün) varlıklar olarak adlandırılırlar. Varlığı özünden dolayı ise bu zorunlu bu tanrıdır. Çünkü Tanrıda varlık ve öz aynıdır. O nedeni olmayan ilk nedendir. Bütün varolanların nedeni onda son bulur. Böylece diğer varolanların varolabilmesi ve varlığını sürdürme bilmesi için varlığı zorunlu olana bir ilk nedene ihtiyaçları vardır ki o da Tanrıdır.⁶

⁶ İbn Sina, "Kitabu's Şifa Metafizik I-IF"Çev, Ekrem Demirli, Ömer Türker, İstanbul, Litera Yayıncılık, 2004, Sf.(46-52)

Hak ve haklı terimi, insan zihninde var olması için fenomenler dünyasına ait bir simgeye veya belirtiye gerek vardır. Bu belirti, haklılık kavramının zihinde anlamlandırılması için etkin nedendir. Bu etkin uyarıcı nedenler, birçok olabilir. Burada insana düşen görev haklılığı anlamlandırma etkinliğidir. Örneğin olanaklı varlık başkası nedeniyle hak, kendi olmalığı bakımından batıldır.

Hakkı ve hakikati kabul etme özelliğı insan olmak bakımından insanın arazlarından. Burada felsefenin görevi bilinen haklar için bir ölçü getirmek değıldir. **Hak bir şeyin değeri, haklar ise var olan şeylerin, var olan imkanlarıdır.** İnsan hakkı; insanın diğeri varlıklarla ilgisi bakımından özel durumudur. Bu durum, insanlar arası ilişkilerde sahip olduğı hakları kapsar.

Kişinin hakkı, kişinin toplumla ilgisi bakımından özel durumudur. Kişinin bir sayıdan fazla bir şey olması, insan hakları bakımından diğeri kişilerle eşitliği, kişinin hakkının ifadesidir. Bir kişinin haklılığı ise diğeri kişilere göre, onun kendine özgü davranımlar bütünlüğüne sahip olması gerekir.

Kısaca hak ve haklar, sırf insanla, insan başarılarıyla ilgilidir. Bu açıdan hak ile batılı, doğru ile yanlış, güzel ile çirkini, iyi ile kötüyü, haklı ile haksızı, ayıran amaçtır. Yine hak ve haklar bilinen olay ve olguların zihnimizde oluşan anlamlarıdır. Önemli olan toplum olma sürecinde çok önemli bir yeri olan insan olmak bakımından insanın nasıl davranacağını bilmesidir.

İnsan neden toplu halde yaşamak ister? Neden insan haklarına savunur? yaşam sürekliliğı için özverilerde bulunur? Gibi sorular, doğal ihtiyaçların giderilmesinde yeterince gücü olmamasıdır. İnsanı toplu halde yaşamaya sevk eden sebep bu olması doğru olmakla birlikte, toplumda iş bölümünün olması da bir zorunluluktur. İnsanların bir arada, toplum oluşturmaya sevk eden diğeri bir önemli sebep de gayedir. İnsanın yalnız başına onurlu bir hayat yaşaması mümkün değıldir. İşte bu zorunluluk, hukuk kurallarının var olma nedenidir.

Bu haklar çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Doğal haklar, insan olmak bakımından insana has hak ve özgürlüklerdir. Bunlar bir başkasına devredilemeyen hak ve özgürlüklerdir. Ahlaki haklar, genel olarak kabul edilmiş standartlara uygun olarak gerçekleştirilen haklara denir. siyasi haklar, yasalarla belirlenmiş, kişinin tüm siyasi yaşam alanındaki seçme, seçilme, siyasi yönetimi eleştirme gibi haklarına siyasi haklarına denir. İyi bir eğitim alma, sağlık hizmetlerinden yararlanma, uygun bir yaşam stan-

dardına ulaşma, baskı altında tutulmama, fırsat eşitliği gibi bireylere sağlanan tüm hak ve özgürlükler de insan haklarıdır.⁷

Haklılık, düşünceyi, sözü, davranışı haklı olma halidir. Bir şeyin doğruluğuna kesin şekilde inanmak, bir emeğin karşılığında bir şey kazanmak, davranışlarında haklı olduğuna aklın ve kalbin doğrulamasıdır. Burada haklılık, zaman ve mekanla ilintili olması bakımından fazladan bir ilkesi vardır. Buna edilgen ilke diyebiliriz. Haklılığın konusu, yüklemi ve nesneleriyle ilişkisi açısından etkin neden olması dolayı önemlidir. Haklılık kavramının içeriğinde değişimin varlığı, sonradan değişime uğrama söz konusu olunca, bu durumu önceleyen bir yokluğun bulunması gerekmektedir. Eğer ortada yokluk bulunmamış olsaydı, başkalaşımda haklılık, imkansız olurdu. Öyleyse başkalaşan ve yetkinleşenin gerçeklik kazanması için öncesinde bir yokluğun bulunmasına ihtiyaç vardır. Yaratılmışların varlığını önceleyen bir yokluğun varlığını kabul etmemiz zorunludur

Fenomenler dünyasında meydana gelen her oluşu zamanın en küçük parçası olan anda, an öncesi ve an sonrasında düşünüp duruyorum;

Hak nedir?

Hakkı önceleyen yokluk nedir?

Hakkı sonrası haklılık tamlık var mıdır?

Hak bana göre nedir?

Hak bize göre nedir?

Hak ötekilere göre nedir?

Olması gereken hak sürekli gereken midir?

Yoksa sürekli gerekmeyen midir?

Hak mıdır?

Hangisi haktır?

Niçin haklıdır?

Hangisi haklıdır? Ve daha bir çok soru..... düşünüyorum.

Çözümlemelerim yeterli midir?

İnsan hakları ihlallerini ortaya çıkaran sorunları düşünüyorum. Haksızlığın en önemli belirtisinin sebebi olarak alım gücünün düşmesi, fiyatların yükselmesi, arz ve talep dengesinin bozulması, sosyal olayların sebepleri, sonuçları, içsel tepkileri sosyal reaksiyonlarını düşünüyorum. Sorguladıkça, İnsan üzerinde psikolojik, sosyal ve ekonomik bakımdan

⁷ Cevizli, Ahmet, "Paradigma Felsefe Sözlüğü" İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, SF..(394-395)

olumlu veya olumsuz tesirler bırakan hak ve haklılık kavramında çözüm buluyorum. Bu iki kavram, insan hakları bağlamında belirsizliği korumaktadır.

Hak kavramının felsefi boyutu, ölçüt alınır, insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Fert ve toplumların her yönüyle hak ve sorumluluklarının belirlenmesi, ilahi dinlerin ana konularından birisidir. İnsanın sırf insan olması sebebiyle kazandığı doğal haklar ve hürriyetler vardır.

Kısaca diyebiliriz ki; Hak, Haklılık bağlamında, **insan olmak bakımından insanın**, neler yapması gerektiğini, her birey, kendine sorun edinmesini önerilebiliriz. Toplumun oluşması için, insan haklarını tanımlayabiliriz. İnsanı sosyal değerler yardımıyla kişiler arası birliği ve dayanışmayı sağlayacak davranışları özendirilebiliriz. Gerçek mutluluğa erişebilmek için her toplum toplu halde yaşama zorunluluğunu duymaktadır ve bu zorunluluğun sonucu olarak da toplu halde yaşamak sağlanmalıdır. Toplu halde yaşayabilmek için iki unsura ihtiyaç vardır. Bunlardan birisi sempatinin kaynağı “**sevgi**” diğeri ise hakkaniyetin ve insaniyetin kaynağı “**adalet**” dir. Bunlar insanları bir birine bağlar.

Şüphesiz insan haklarını savunmak güç bir savaştır. Bütün bu belirsizlikler ortamında insan haklarını savunmak, birinci plana geçmiş durumdadır. İnsan haklarını savunmak çağımızın “**emredici ahlak**” ilkesi olmuştur. Bu bağlamda dinlerin fonksiyonunu üslenmiş gibi görünmektedir.

Nerede insan hakkı ihlalleri görülürse orada, insan hakları kavramından bahsederek bireyin ve onun özel mülkünün korunması amaçlanıyor. Fakat dikkat edilmesi gereken konu, İnsan haklarını savunmanın arka planında “**insani emperyalizm**” ve “**piyasa monoteizmi putperestliği**” olduğunu anlamak kolaydır. Öyleyse yapılması gereken insan haklarını kazanmak için mücadele etmektir. Bu konuda düşünülenler, konuşulanlar, yazılanlar doğru olabilir bizim yapmamız gereken ise doğru yorumlama ve doğru değerlendirme yapmak olmalıdır.⁸

KAYNAKÇA

Akarsu , Bedia, *Çağdaş Felsefe* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1998).

Cevizli, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999).

⁸ Kaygı , Abdullah, “Felsefe Logos” Kimlik ve ulus, egemenlik ve insan hakları” İstanbul Bulut Yayınevi, 2003, Sf.(33-43)

İbn Sina, “*Kitabu’s Şifa Metafizik I-II*” Çev. Ekrem Demirli ve Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004).

Kaygı, Abdullah, “Kimlik ve Ulus, Egemenlik ve İnsan Hakları”, *Felsefe Logos*, 2003, S. 33-44.

Komisyon, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995).

Thilly, Frank, *Çağdaş Felsefe*, Çev. İbrahim Şener (İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2002).